

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۳۹۸، دوره ۲، شماره ۳، پیاپی ۷

بررسی موانع تحقق شرایط مطلوب بهسازی شهری برای معلولین در شهر اهواز

زینب کرکه آبادی^۱، زهرا نظری^{۲*}

۱- استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی سمنان، ایران.

۲- دانشجوی دکترا جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۰/۳۰

چکیده

ناتوانان جسمی، معلولان و جانبازان، بخشی از افراد جامعه‌اند که همچون سایرین نیازمند دسترسی و استفاده از امکانات و خدمات عمومی هستند. هدف از این تحقیق بررسی موانع تحقق شرایط مطلوب بهسازی شهری در ادارات برای معلولین در شهر اهواز است. روش پژوهش، پیمایش توصیفی است. در تحلیل اطلاعات بیشتر از روش‌های تحلیل کمی و کیفی و تکنیک *swot* استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد: میانگین شاخص کالبدی ۲/۵، میانگین شاخص مدیریتی ۲/۵ است. همچنین، نتایج تحقیق حاصل از مدل *SWOT* نشان می‌دهد مؤلفه‌هایی مانند شناسایی موانع حضور اجتماعی اقشار مختلف جامعه، نصب علائم هشداردهنده در فضاهای عمومی برای معلولین با امتیاز وزنی یکسان (۰/۱۲۶) در اولویت‌های بعدی از لحاظ مناسب‌سازی فضاهای ادارات دولتی برای معلولین و جانبازان است. برقراری تعامل سازنده بین شهرداری و بهزیستی، تصویب قانون مناسب‌سازی برای ارگان‌ها و ادارات و دستگاه‌های دولتی و خصوصی هر دو با امتیاز وزنی (۰/۳۴۰) مهم‌ترین نقاط فرصت پیش روی فضاهای شهری در شهر اهواز از دیدگاه کارشناسان و مسئولین ذی ربط شناخته شد. نتیجه‌گیری کلی اینکه در اکثر اماکن عمومی شهری، ادارات و ساختمان‌های دولتی تجهیزات خاصی برای معلولان فراهم نشده است. این عوامل، فضای آشفته، ناسالم و فاقد ایمنی و راحتی را جهت گروه‌های مختلف اجتماعی بویژه معلولین در این فضاها ایجاد کرده است که این وضعیت نامطلوب نیازمند یک برنامه ریزی دقیق و منسجم به منظور بهبود وضع موجود و افزایش ایمنی و راحتی و در نتیجه ایجاد محیط اجتماعی سرزنده و شاد با حضور معلولین می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: مناسب‌سازی فضاهای شهری، معلولین، جانبازان، دسترسی، ادارات دولتی.

مقدمه

براساس بیانیه‌های سازمان ملل، هیچ بخشی از محیط مصنوع نباید به طور جداگانه و خاص برای معلولان و ناتوانان ساخته شود، بلکه باید محیطی فراهم نمود که همه افراد بتوانند از آن استفاده کنند. یک محیط و فضای زندگی کارآمد که به خوبی طراحی شده باشد برای افراد ناتوان و معلول از اهمیت به سزایی برخوردار است. نیاز افراد معلول اغلب در پروژه‌های ساختمان‌های جدید به صورت کامل در نظر گرفته نشده است. دنیای امروز که در طول قرون متمادی از اصل و نهاد طبیعی خود دور افتاده و غرق در مصنوعات دست بشر است، دنیایی است که برای بیشتر انسان‌های سالم ساخته شده است؛ حال آنکه ما معتقد به تساوی حقوق انسان‌ها در تمامی زمینه‌ها هستیم. بحث بر سر تساوی حقوق افراد معلول و جانباز، بدین معناست که معلولان و جانبازان مانند دیگر افراد جامعه از امکانات و تسهیلات موجود در فضاهای عمومی شهری برخوردار باشند. هنگامی که معلول یا جانباز به علت موانع معماری و شهرسازی و بافت خاص شهر نمیتواند در سطح شهر حرکت کند و از فضاهای شهری استفاده نماید، حقوق اولیه وی سلب میشود؛ و در نتیجه، با افراد عادی مساوی نخواهد بود (بزی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۰۶). توانخواهان هم مانند بقیه افراد، خواهان استفاده از امکانات مختلف جامعه‌اند و برایشان مطلوب نیست که در جایی بریده از جامعه زندگی کنند و به خاطر معلولیت از حقوق اجتماعی شان محروم شوند. به عبارت دیگر برنامه ریزی و طراحی مجموعه‌های مسکونی و اداری مختص توانخواهان و محدود کردن آن‌ها به این فضاها و امکانات، راه را برای انتخاب‌های متنوع، رشد و تعالی فردی آن‌ها می‌بندد و جامعه را هم از نیروی کارآمدشان محروم می‌کند. در ایران لزوم تعریف مناسب سازی فضاهای شهری و خدمات رفاهی برای جانبازان و معلولان ضروری به نظر میرسد؛ زیرا در شهرها، وضعیت خیابان‌ها، پیاده‌روها، اماکن عمومی، فضاهای رفاهی، سرویس‌های بهداشتی عمومی، وسایل حمل و نقل درون شهری و برون شهری و غیره به گونه‌ای هستند که امکان استفاده برای معلولان و جانبازان فراهم نمی‌نمایند (مرادی و صالحی، ۱۳۸۵: ۶۳).

اهواز بعنوان یک کلان شهر، در یک دهه ی اخیر دارای رشد جهشی فزاینده ای بوده است. این رشد سریع و بدون برنامه موجب گردیده تا توزیع امکانات، تجهیزات و مبلمان شهری (به ویژه مورد نیاز معلولین و جانبازان) مطابق با این توسعه پیش نرفته و در بیشتر مناطق شهر، شاهد کمبود یا نبود آن می‌باشیم. در این شهر بیش از ۱۱۴۶۹ نفر معلول، جانباز و چندین برابر سالمند به نوعی دچار محدودیت و کم توانی هستند. (جامعه معلولین اهواز، ۱۳۹۸) این درحالی است که به علت عدم رعایت اصول مناسب سازی در بسیاری از اماکن و معابر و تجهیزات و وسایل نقلیه عمومی، حضور شایسته و فعالی در جامعه که متناسب با توانمندی‌های آنان باشد، ندارند و هر ساله نیز به تعداد معلولین شهر افزوده می شود که در صورت فقدان برنامه ریزی لازم و اتخاذ تدابیر و راهکارهای مناسب، عملاً بر حجم مشکلات شهر در حوزه توان بخشی معلولین به میزان قابل ملاحظه افزوده خواهد شد. پژوهش حاضر به منظور تحلیل داده‌ها، از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی و نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. جامعه آماری مددجویان تحت پوشش جامعه

معلولین ۱۷۶۳۹ نفر حجم نمونه تحقیق بر اساس جدول مورگان ۱۹۰ نفر در نظر گرفته شد. (جامعه معلولین شهر اهواز، ۱۳۹۸) برای توصیف و تحلیل یافته‌ها از آزمون *T* و مدل *SWOT* استفاده شده است. هدف پژوهش حاضر، بررسی و ارزیابی فضاهای شهری و کمک به تحقق حقوق معلولین در فضای شهر اهواز، که سه فرضیه ی: ۱- عدم رعایت استاندارد در طراحی و ساخت ورودی در ادارات شهر اهواز، بر بروز مشکلات استفاده از صندلی چرخدار گروه هدف (معلولین) تأثیر گذار می‌باشد. ۲- عدم رعایت استانداردهای ساخت و ساز در مناسب‌سازی ورودی‌های اماکن عمومی، (اقدامات مدیریت شهری) به عنوان مانعی بزرگ در دستیابی به استقلال فردی و اجتماعی گروه هدف (معلولین) در شهر اهواز تأثیر گذار می‌باشد. مورد آزمون قرار می‌گیرند.

مبانی نظری

تعریف واژه معلول

معلول به فردی اطلاق می‌شود که ضایعه جسمی، ذهنی و یا توأم، ناشی از توارث یا محیط، در سلامت و کارآیی عمومی او به طور مستمر، اختلال قابل توجهی به وجود آورده، به طوری که این اختلال از استقلال وی در زمینه‌های فردی، اجتماعی و اقتصادی کاسته است (صفوی، ۱۳۸۶: ۸)

فضاهای شهری و معلولیت

از دیرباز، فضاهای عمومی شهری بستر کالبدی تعاملات اجتماعی انسان‌ها بوده‌اند. هر چند ویژگی‌های کمی و کیفی فضاهای شهری طی زمان و در اثر عوامل مختلفی تغییر کرده است، اما همواره شهروندان و سایر استفاده‌کنندگان از شهر به چنین فضاهایی نیازمند بوده‌اند (گل، سوار، ۱۳۹۳) چرا که این فضاها علاوه بر تامین خدمات رفاهی، بستر دیدارهای رسمی و غیر رسمی (اتفاقی)، دیدن و دیده شدن و ارتباط متقابل میان روابط و رفتارها را فراهم می‌نماید. (بحرینی و خسروی، ۱۳۹۳: ۳۸) بنابراین اصلاح محیط و تدارک تجهیزات مورد نیاز به گونه‌ای بتواند افراد معلول با حفظ استقلال فردی، آزادانه و بدون احساس خطر از محیط پیرامون خود (اعم از اماکن عمومی، معابر و محیط شهری و...) استفاده نمایند زمینه مناسبی را برای بازگرداندن معلولین به اجتماع، زندگی و فعالیت فراهم می‌سازد. (شهناز، ۱۳۹۰: ۶۲)

مبلمان‌های شهری و معلولان

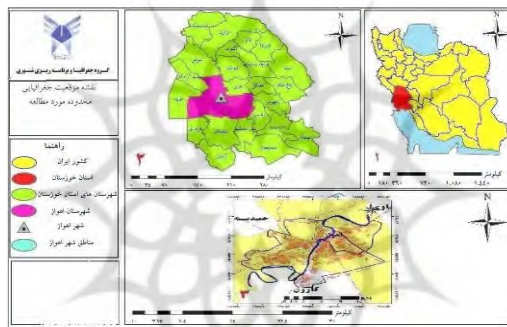
مناسب سازی فضاهای شهری بستر کالبدی در راستای رسیدن به فرصت‌های برابر همه ی افراد و اقشار جامعه به منظور حرکت در سطح شهر و دسترسی هر فرد به تمامی فضاهای شهری، از ضروریات رشد و توسعه ی جامعه میباشد (تقوایی و مرادی، ۱۳۸۴: ۹) به طور کلی، بین انسان و محیط و فضاهای پیرامون او، هم به صورت ناقص و هم به صورت کامل در شکل‌های مختلف فردی، اجتماعی، موقتی و دائم ارتباط برقرار است (Oliver, 1975: 22) دسترسی معلولان به بناها و تجهیزات شهری، شبکه ی حمل و نقل، مراکز تفریحی و سایر کاربری‌های متنوع شهری، نه تنها موجب میشود از استعدادها و نیروهای آنان استفاده

ی مفید به عمل آید، بلکه نوعی پیشگیری از وقوع معلولیت‌های جدید نیز به شمار می‌آید (بابایی اهری، ۱۳۷۳: ۶)

شهر فقط محل سکونت دست‌های از افراد و مرکز قراردادهای نیست، بلکه متشکل از روحیات، افکار، آداب و رسوم، معتقدات و احساسات خاص همه افراد است (moeeis, 1968: 9-10) پس از جنگ دوم جهانی توجه به شرایط و وضعیت معلولان جسمی و حرکتی در فضاهای عمومی شهری و پاسخ به خواسته‌ها و نیازهای آنان در کشورهای توسعه‌یافته و پیشرفته و در کشور ما پس از جنگ تحمیلی شدت بیشتری یافت و کارشناسان، مهندسان و برنامه ریزان شهری به این مسأله توجه خاصی کردند که در ترسیم فضای شهری به مسائل و شرایط معلولان به عنوان قشری از جامعه موثر بود (کارکنان نصرآبادی، ۱۳۸۲: ۲۴)

محدوده مورد مطالعه

شهر اهواز مرکز استان خوزستان، در عرض شمالی $۲۰^{\circ}۳۱'$ و $۴۰^{\circ}۴۸'$ طول شرقی قرار دارد. مساحت آن بر برابر ۱۰.۵۵۶ کیلومتر مربع می‌باشد. این شهر (اهواز) از شمال به دزفول و شوشتر، از شرق به رامهرمز و از جنوب به ماهشهر و شادگان و از غرب به سوسنگرد محدود می‌باشد. (آمارنامه کلانشهر اهواز، ۱۳۹۲)

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی خوزستان، اهواز (شهرداری اهواز، ۱۳۹۸) (تنظیم: نگارنده)

یافته‌های تحلیلی

فرضیه اول- عدم رعایت استاندارد در طراحی و ساخت ورودی در ادارات شهر اهواز، بر بروز مشکلات استفاده از صندلی چرخدار گروه هدف (معلولین) تأثیر گذار می‌باشد.

جدول ۱- متغیرهای شاخص کالبدی

ردیف	گویه‌ها	میانگین
۱	پیاده روهای موجود برای تردد معلولین مناسب است	۱/۲
۲	تابلوها و علائم و سایر تجهیزات فضای خیابان به آسانی قابل استفاده هستند.	۳/۶
۳	ورودی‌های ساختمان‌ها به آسانی قابل دسترس هستند.	۲/۴
۴	اتصال بین دو طرف خیابان‌ها و شیب بندی معابر به خوبی انجام شده است.	۲/۶
۵	تجهیزات کافی برای ساختمانی که از آن استفاده میشود وجود دارد.	۳/۲
۶	پارکینگ قابل دسترسی در خیابان کافیت	۲/۸
۷	سرویس‌های بهداشتی عمومی قابل دسترس هستند	۱/۷
	جمع	۲/۵

منبع: یافته های پژوهش

با توجه به این فرضیه میانگین کل بدست آمده ۲/۵ می باشد که از سطح میانگین استاندارد (۳) کمتر می باشد مقدار $p-value$ از ۰/۰۵ = (سطح معنی داری) کوچکتر است، سطح معنی داری (۰/۰۰۰) می باشد. بنابراین فرضیه مورد تایید است.

جدول ۲- نتایج آزمون T تک نمونه ای در شاخص کالبدی

تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱۹۰	۲/۵	۰/۷۳۵
	۰/۰۰۰	سطح معنی داری p

منبع: یافته های پژوهش

فرضیه دوم-عدم رعایت استانداردهای ساخت و ساز در مناسب سازی ورودی‌های اماکن عمومی، (اقدامات مدیریت شهری) به عنوان مانعی بزرگ در دستیابی به استقلال فردی و اجتماعی گروه هدف (معلولین) در شهر اهواز تأثیر گذار می باشد.

جدول ۳- متغیرهای شاخص مدیریتی

ردیف	گویه	میانگین
۱	در طراحی‌های مبلمان شهری محدودیت‌های جامعه معلولان توسط مدیریت شهری مد نظر قرار گرفته است	۱/۴
۲	اقدامات مناسب سازی به صورت مستمر دنبال میشود.	۱/۷
۳	مدیریت شهری در زمینه مناسب سازی موفق عمل نموده است	۲/۲
۴	مشارکت گروه‌های معلول در زمینه مناسب سازی نتایج موثرتری را به همراه دارد	۴/۴
۵	اولویت‌های مدیریت شهری در انتخاب فضاها جهت مناسب سازی با نیاز معلولین مطابقت دارد.	۳/۹
۶	ساختمان‌ها و اماکن عمومی به خوبی مناسب سازی شده و صدور پایان کار به درستی صورت گرفت است.	۳/۵
	جمع	۲/۸

میانگین پاسخ‌ها به مولفه‌های شاخص مدیریتی برابر ۲/۸ شده است که نشان می‌دهد تمرکز پاسخ‌ها از عدد ۳ فاصله زیادی دارد که نشان دهنده اختلاف بسیار زیاد بین میانگین نمونه و مقدار آزمون (۳) است، و همچنین با توجه به مندرجات جدول نتایج، مقدار سطح معنی داری بدست آمده کوچکتر از سطح خطای $\alpha = 0.05$ می‌باشد. سطح معنی داری (۰/۰۰۰) است. بنابراین فرضیه مورد تایید است.

جدول ۴- نتایج آزمون T تک نمونه ای در شاخص مدیریت شهری

تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱۹۰	۲/۸	۰/۷۱۵
	p سطح معنی داری	۰/۰۰۰

تحلیل داده‌ها بر اساس مدل *SWOT*

تجزیه و تحلیل سوات در ارتباط با مناسب‌سازی فضاهای شهری (ادارات دولتی) شهر اهواز برای معلولین

در این راستا فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از فضاهای شهری ادارات دولتی تهیه شد. سپس با نظرسنجی از متخصصان و مسئولین، اقدام به وزن دهی هر یک از عوامل داخلی و خارجی شد. پس از محاسبه مجموع امتیاز نهایی آن‌ها، در نهایت ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (جدول ۵) و عوامل خارجی (جدول ۶) استخراج شد.

جدول ۵- ارزیابی عوامل داخلی اثرگذار بر مقوله مناسب‌سازی فضاهای شهری (ادارت دولتی)

امتیاز	وزن	درجه بندی	عوامل داخلی	قوت S
۰/۲۵۵	۴	۰/۰۶۵۳	۱- رعایت برخی اصول مناسب‌سازی در فضاهای شهری نظیر برخی ادارات کل	
۰/۲۵۵	۴	۰/۰۶۵۳	۲- تدوین ضوابط و استانداردهای مناسب‌سازی و ابلاغ به دستگاه‌های ذی ربط	
۰/۲۵۵	۴	۰/۰۶۵۳	۳- الزام شهرداری‌ها به مناسب‌سازی فضاهای شهری برای جانبازان و معلولین	
۰/۱۲۶	۳	۰/۰۴۲۲	۴- شناسایی موانع حضور اجتماعی اقشار مختلف جامعه	
۰/۲۵۵	۴	۰/۰۶۵۳	۵- مناسب‌سازی فضاهای شهری برای معلولین و جانبازان در سال‌های اخیر	
۰/۱۲۶	۳	۰/۰۴۲۲	۶- اهتمام و اراده جمعی برای اجرای طرح مناسب‌سازی فضاهای عمومی	
۰/۲۵۵	۴	۰/۰۶۵۳	۷- ایمن‌سازی مبادی ورودی و خروجی از جمله رمپ‌ها، پله‌ها و جزآن در فضاهای شهری برای معلولین	
۰/۱۲۶	۳	۰/۰۴۲۲	۸- نصب علائم هشداردهنده در فضاهای عمومی برای معلولین	
۰/۲۵۵	۴	۰/۰۶۵۳	۹- مشارکت معلولین در مناسب‌سازی فضاهای عمومی	
۰/۲۵۵	۴	۰/۰۶۵۳	۱۰- در دستور کار قراردادن مناسب‌سازی مکان‌های عمومی و فضاهای شهری برای معلولین در نهادهای اداری	
امتیاز	وزن	درجه بندی	عوامل داخلی	ضعف W
۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴۰		۱- عدم اعتقاد بسیاری از مدیران عالی رتبه شهر به مقوله مناسب‌سازی و در نتیجه عدم مشارکت جدی و مستمر آن‌ها در برنامه‌های تعیین شده
۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴۰		۲- عدم اطلاع کامل کارشناسان و نهادهای ذی ربط با موضوع مناسب‌سازی از قوانین و استانداردهای موجود

۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴۰	۳-کم رنگ بودن حضور شکل‌های غیردولتی در پیگیری امور مناسب سازی در سطوح مختلف و عدم مطالبه حقوق بدیهی و قانونی که از نتایج آن قصور در انجام وظایف توسط بسیاری از دستگاه‌ها و نهادهاست.
۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴۰	۴-تبلیغات و اطلاع رسانی ناکافی و عدم پیش بینی جایگاهی برای مناسب‌سازی در رسالت رسانه‌های گروهی
۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴۰	۵-گسترش نامتوازن بسیاری از بخش‌های علمی و صنعتی استان، همچنین شرایط خاص اقتصادی اجتماعی از جمله بائبودن درصد بیکاری و حوادث منجر به بروز معلولیت که نیازهای ویژه افراد کم توان به خصوص در زمینه ایاب و ذهاب، بهداشتی و پزشکی، تحصیل، حمل و نقل عمومی و فضاهای تفریحی در اولویت قرار نمی‌گیرد.
۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴۰	۶-فقدان ضمانت اجرایی لازم در دستگاه‌های اجرایی برای مناسب‌سازی
۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴۰	۷-نقص و عدم انسجام فعالیت‌های مناسب‌سازی دستگاه‌های اداری و عمومی که پیامد آن اتلاف وقت و منابع است.
۰/۰۵۶۲	۲	۰/۰۲۸۱	۸-جابه جایی مکرر و مستمر مسئولین در سطوح مختلف که باعث می‌شود، نه تنها مکاتبات و برنامه‌ها به مدیران بعدی انتقال داده نشود، بلکه بسیاری از اموری که مدت‌ها برای آن وقت و هزینه صرف شده متوقف شود.
۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴۰	۹-نامناسب بودن شبکه حمل و نقل عمومی برای استفاده جانبازان و معلولین
۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴۰	۱۰-عدم نظارت شهرداری بر ساخت و صدور پایان کار
۰/۰۵۶۲	۲	۰/۰۲۸۱	۱۱-فقدان پارکینگ در فضاهای پرتردد شهری
۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴۰	۱۲-قطع مسیرهای عابر پیاده توسط خیابان‌های اصلی و فرعی در فضاهای پرتردد شهری
۰/۰۵۶۲	۲	۰/۰۲۸۱	۱۳-عرض کم پیاده روها
۰/۰۵۶۲	۲	۰/۰۲۸۱	۱۴-فقدان و کمبود تابلوهای راهنما

۰/۰۵۶۲	۲	۰/۰۲۸۱	۱۵-عدم دسترسی مناسب به سرویس‌های بهداشتی
۰/۰۵۶۲	۲	۰/۰۲۸۱	۱۶-عدم تناسب سازوکارها و فرایندهای اجرایی موجود با ضوابط و مقررات جدید
۰/۰۵۶۲	۲	۰/۰۲۸۱	۱۷-عدم جامعیت ضوابط و مقررات
۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴۰	۱۸-طولانی شدن زمان تدوین، تصویب و ابلاغ ضوابط و مقررات
۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴۰	۱۹-عدم ضمانت اجرایی مصوبات
۰/۰۵۶۲	۲	۰/۰۲۸۱	۲۰-تعدد ابلاغ‌های قانونی و عدم یکپارچگی در اجرا
۲/۸		۱	جمع

جدول ۶- ارزیابی عوامل بیرونی اثرگذار بر مقوله مناسب‌سازی فضاهای عمومی شهری (ادارات دولتی)

امتیاز	وزن	درجه بندی	عوامل خارجی	فرصت O
۰/۳۴۰۴	۰/۰۸۵۱	۴	۱-برقراری تعامل سازنده بین شهرداری و بهزیستی	
۰/۳۴۰۴	۰/۰۸۵۱	۴	۲-تصویب قانون مناسب‌سازی برای ارگان‌ها و ادارات و دستگاه‌های دولتی و خصوصی	
۰/۱۹۱۴	۰/۰۶۳۸	۳	۳-عرضه خدمات عمومی ویژه جانبازان و معلولین	
۰/۱۹۱۴	۰/۰۶۳۸	۳	۴-سرمایه گذاری بخش دولتی در سال‌های اخیر و استفاده از تجارب کشورهای پیش رو در این عرصه	
۰/۱۹۱۴	۰/۰۶۳۸	۳	۵-آسیب شناسی مشکلات پیش روی جانبازان و معلولین در فضاهای شهری ادارات دولتی	
۰/۱۹۱۴	۰/۰۶۳۸	۳	۶-توسعه فضاهای، اماکن عمومی به منزله یکی از راهبردهای توسعه	
۰/۱۹۱۴	۰/۰۶۳۸	۳	۷-سرمایه گذاری و تخصیص اعتبارات لازم در تأسیسات زیربنایی و روبنایی	
۰/۱۹۱۴	۰/۰۶۳۸	۳	۸-توسعه فضاهای عمومی استاندارد و ایجاد اشتغال و کسب درآمد و ایجاد سرزندگی در آنها	
۰/۱۹۱۴	۰/۰۶۳۸	۳	۹-بالا بودن روحیه مشارکت معلولین و جانبازان در فضاهای فیزیکی	

امتیاز	وزن	درجه بندی	عوامل خارجی	تهدید T
۰/۰۲۱۲	۰/۰۲۱۲	۱	۱-بالا بودن هزینه مناسب سازی	
۰/۰۲۱۲	۰/۰۲۱۲	۱	۲-ناکام بودن دستورالعمل های مصوب برای مناسب سازی فضاهای شهری	
۰/۰۲۱۲	۰/۰۲۱۲	۱	۳-کمبود اعتبارات مالی در زمینه مناسب سازی	
۰/۰۸۵	۰/۰۴۲۵	۲	۴-کمبود شدید امکانات و تجهیزات اطلاع رسانی	
۰/۰۸۵	۰/۰۴۲۵	۲	۵-بی توجهی مسئولین و ارگان های ذی ربط به جایگاه معلولان در فضاهای شهری	
۰/۰۸۵	۰/۰۴۲۵	۲	۶-نبود متخصصان کافی در طراحی اماکن و فضاهای شهری مخصوص معلولین	
۰/۰۲۱۲	۰/۰۲۱۲	۱	۷-نادیده گرفتن حقوق شهروندی معلولین و جانبازان در عرصه عمومی	
۰/۰۲۱۲	۰/۰۲۱۲	۱	۸-نداشتن برنامه مناسب و مطلوب برای استفاده بهتر از فضاهای عمومی	
۰/۰۲۱۲	۰/۰۲۱۲	۱	۹-نامناسب بودن معابر برای تردد معلولین و جانبازان	
۰/۰۸۵	۰/۰۴۲۵	۲	۱۰-مشکل رفت و آمد معلولین در پله های عابر به دلیل مکانیزه و برقی نبودن پله های عابر پیاده	
۰/۰۸۵	۰/۰۴۲۵	۲	۱۱-مکانیزه نبودن وسایل نقلیه عمومی از جمله ناوگان اتوبوس رانی به پله های مکانیزه	
۰/۰۸۵	۰/۰۴۲۵	۲	۱۲-استاندارد و مناسب نبودن طراحی فضاهای بهداشتی برای معلولین	
۲/۶			جمع	

تعیین موقعیت راهبردی و تدوین راهبردها و اولویت بندی آنها

هدف از این مرحله، تعیین راهبردهای قابل اجراست. به منظور تعیین راهبردهای اجرایی از ماتریس داخلی و خارجی، همچنین از نظرات متخصصان و کارشناسان و طیف لیکرت استفاده شده است. سپس، اقدام به

کمی سازی مطالعات میدانی و تنظیم پرسشنامه های مبتنی بر نظر کارشناسان شد. در نهایت، ماتریس *SWOT* برای فضاهای عمومی شهری ویژه جانبازان و معلولین در شهر اهواز به دست آمد.

نتایج حاصل از ترسیم اطلاعات به دست آمده از ارزیابی ماتریس ها بیانگر آن است که موقعیت راهبردی و مناسب ترین راهبرد برای فضاهای ادارات دولتی برای جانبازان و معلولین شهر اهواز، راهبردهای *SO* است.

جدول ۷- ترکیب عوامل ماتریس *SWOT*

عوامل داخلی		عوامل خارجی	
ضعف (W)	قوت (S)	فرصت (O)	تهدیدات (T)
۰/۶۱	۲/۲	۲/۰۲	۰/۶۳
ترکیب عوامل			
<i>SO</i>	<i>WT</i>	<i>ST</i>	<i>WO</i>
۴/۲	۱/۲	۲/۸	۲/۶

نتیجه گیری

نتایج حاصل از تحلیل مسیر نشان می دهد بین متغیرهای مستقل چند هم خطی وجود ندارد در فضاهای ادارات دولتی اهواز از لحاظ مناسب سازی فضاها برای معلولین و جانبازان، متغیرهای وضعیت پیاده رو و پل های ارتباطی بیشترین میزان تأثیر و امکانات و تجهیزات در بین مؤلفه های مورد ارزیابی کمترین تأثیر را داشته است. همچنین، نتایج تحقیق حاصل از مدل *SWOT* نشان می دهد که رعایت برخی اصول مناسب سازی در فضاهای ادارات کل، تدوین ضوابط و استانداردهای مناسب سازی و ابلاغ به دستگاه های ذی ربط، الزام شهرداری ها به مناسب سازی فضاهای شهری برای جانبازان و معلولین مهم ترین نقاط قوت در شهر اهواز از لحاظ مؤلفه های مورد بررسی است. مؤلفه هایی مانند شناسایی موانع حضور اجتماعی اقشار مختلف جامعه، نصب علائم هشداردهنده در فضاهای عمومی برای معلولین با امتیاز وزنی یکسان (۰/۱۲۶) در اولویت های بعدی از لحاظ مناسب سازی فضاهای ادارات دولتی برای معلولین و جانبازان است. همچنین، جابه جایی مکرر و مستمر مسئولین در سطوح مختلف، فقدان پارکینگ مخصوص معلولین مراجعه کننده به ادارات و... مهم ترین تهدید و چالش شناخته شد. عدم اعتقاد بسیاری از مدیران عالی رتبه شهر به مقوله مناسب سازی و در نتیجه عدم مشارکت جدی و مستمر آنها در برنامه های تعیین شده، تبلیغات و اطلاع رسانی ناکافی و عدم پیش بینی جایگاهی برای مناسب سازی در رسالت رسانه های گروهی و جزآن در اولویت های بعدی از لحاظ مناسب سازی فضاهای ادارات برای معلولین قرار دارد. از سوی دیگر، برقراری تعامل سازنده بین شهرداری و بهزیستی، تصویب قانون مناسب سازی برای ارگان ها و ادارات و دستگاه های دولتی و خصوصی هر دو با امتیاز وزنی (۰/۳۴۰) مهم ترین نقاط فرصت پیش روی فضاهای شهری در شهر اهواز از دیدگاه کارشناسان و مسئولین ذی ربط شناخته شد. عرضه خدمات عمومی ویژه جانبازان و معلولین،

سرمایه گذاری بخش دولتی در سال‌های اخیر و استفاده از تجارب کشورهای پیشرو در این عرصه، آسیب شناسی مشکلات پیش روی جانبازان و معلولین در اماکن عمومی و فضاهای شهری در اولویت دوم قرار دارد. در نهایت اینکه مؤلفه‌هایی مانند کمبود شدید امکانات و تجهیزات اطلاع رسانی، بی توجهی مسئولین و ارگان‌های ذی ربط به جایگاه معلولین در فضاهای شهری، نبود متخصصان کافی در طراحی اماکن و فضاهای شهری مخصوص معلولین، مشکل رفت و آمد معلولین در پله‌های عابر به دلیل مکانیزه و برقی نبودن پله‌های عابر پیاده و جزآن مهم ترین تهدید شناخته شد. از دیدگاه کارشناسان سایر مؤلفه‌ها مانند با نبودن هزینه مناسب‌سازی، ناکام بودن دستورالعمل‌های مصوب برای مناسب‌سازی فضاهای ادارات، کمبود اعتبارات مالی در زمینه مناسب‌سازی در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

پیشنهاد

ارتقای سطح آگاهی عمومی در خصوص مشکلات، نیازها و ضرورت حضور جانبازان و معلولین در جامعه از طریق رسانه‌های ارتباط جمعی، آموزش رانندگان وسایل حمل و نقل عمومی در ارتباط با نحوه کمک به معلولین و جانبازان، تدارک خدمات و تجهیزات شهری ویژه معلولین و جانبازان، آگاه کردن مسئولین امر در راستای رعایت حقوق بشر به ویژه معلولین و جانبازان، تلاش در تغییر نحوه نگرش مردم و پذیرفتن جانبازان و معلولین از سوی شهروندان به منزله گروهی از جامعه و استفاده از تجربیات کشورهای موفق در امر مناسب‌سازی اولویت بندی اجرای پروژه‌های مناسب سازی معابر، اماکن و فضاهای عمومی (ورودی ادارات) که گروه‌های کم توان جسمی-حرکتی در آنها بیشتری حضور را دارند. حضور نمایندگان گروه‌های کم توان جسمی حرکتی در جلسات کمیته‌های مناسب سازی محیط‌های شهری به منظور بهره گیری از نظرات و بررسی مشکلات کنونی گروه‌های هدف. بهره گیری از تجربیات متخصصان و کارشناسان نهادهایی که به نحوی با اقشار کم توان جسمی و حرکتی در ارتباط مستقیم هستند. نظارت دقیقتر و موثرتر ناظرین بر پروژه‌های مرتبط با ساخت اماکن عمومی در خصوص رعایت ضوابط مناسب سازی فضا برای معلولین تدوین ضوابط روشن و اجرایی مرتبط با مناسب سازی فضاها و اماکن عمومی در طرح‌های توسعه شهری.

منابع و مأخذ:

- آمار نامه کلانشهر اهواز، (۱۳۹۲). معاونت برنامه‌ریزی و توسعه شهرداری اهواز
- بابایی اهری، مهدی (۱۳۷۳). «دقت در طراحی» راهنمای مناسب‌سازی بناها و فضاهای شهری برای معلولین، سازمان ملل متحد، ترجمه سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران.
- بحرینی، حسین؛ خسروی، حسین (۱۳۹۳). فضاهای شهری، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

- بزی، خدارحم و همکاران (۱۳۸۹). «ارزیابی ترافیک شهری و نیازهای معلولان و جانبازان با استفاده از مدل تصمیم گیری *topsis* مطالعه موردی: شهر شیراز»، پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال اول، شماره سوم، زمستان. صفحه ۱۳۰-۱۰۳
 - تقوایی، مسعود، و گلشن مرادی (۱۳۸۴). «بررسی وضعیت معابر شهر اصفهان بر اساس معیارها و ضوابط موجود برای دسترسی معلولان و جانبازان»، نشریه سپهر، دوره پانزدهم، شماره ۵۷ صفحه ۹
 - جامعه معلولین شهر اهواز، (۱۳۹۸). زیر نظر بهزیستی اهواز
 - شهناز، علی اکبر (۱۳۹۰). «ارزیابی اولویت‌بندی فضاهای عمومی شهری باتوجه به نیازهای معلول و کم‌توان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه سیستان و بلوچستان. صفحه ۶۲
 - صفوی، علی (۱۳۸۶). «مرکز توانبخشی معلولان شهرکرد»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان. صفحه ۸
 - کارکنان نصرآبادی، محمد (۱۳۸۲). «شناختی وضعیت معلولان در فضای شهری»، شهرداری‌ها، شماره هشتم. صفحه ۲۴
 - گل، یان؛ سوار، برجیت (۱۳۹۳). «چگونه زندگی همگانی را مطالعه کنیم»، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
 - مرادی، زینب و علی صالحی (۱۳۸۵). «مناسب سازی محیط موزه‌ها و آثار تاریخی برای بازدیدکنندگان معلول»، همایش ملی مناسب‌سازی محیط شهری، تهران. صفحه ۶۳
- Moeis, R. (1968). *Urban sociology, New york. p 9-10.*
 -Oliver, G. (1975). *Ecology Humane, paris, P. U. F, 22.*

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی